

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/333089611>

1980 Sonrası Türkiye'nin Kamu Mali Yapısı ve Mali Performans Göstergelerindeki Değişmelerin İncelenmesi

Article · May 2019

CITATIONS

0

READS

443

1 author:

Sami Buhur

Balıkesir University

40 PUBLICATIONS 22 CITATIONS

SEE PROFILE

GELECEĞİN ANAHTARI: KODLAMA

Erken çocukluk döneminde başlayan kodlama eğitimiyle, üreten nesillere geleceğin kapıları açılıyor.

facebook.com/BahcesehirK12
twitter.com/bahcesehir_k12
instagram.com/bahcesehirK12

**Bahcesehir
Koleji**

444 51 22
www.bahcesehir.k12.tr

Sayı
368

Mayıs 2019

VERGİ SORUNLARI DERGİSİ

VSD VERGİ SORUNLARI DERGİSİ

Sayı: **368**
Mayıs 2019 Yıl:42

Fiyatı: 45₺ (KDV Dahil)

Rüzgar Enerji Santrallerinde (RES) Amortisman Uygulaması ve Amortisman Uygulamasına İlişkin Öneri

*Dr. Fazıl AYDIN
Sedat ÖZYERLİ*

Dahilde İşleme İzin Belgesi, Ekonomik Etkileri, KDV Uygulması ve Özellikli Hususlar

Dr. Eyyup İNCE

Türkiye'de Yükseköğretimin Desteklenmesinde Vergi Harcamalarının Rolü

Erhan COŞKUN

Vergiye Uyumlu Mükelleflere Vergi İndiriminde Tarhiyat Öncesi Uzlaşmanın Etkisi

*Bilal CAN
Veysel ÇİMAN*

Vergi Tekniği Bakımından Yıllara Yaygın İnşaat ve Taahhüt İşlerinin Vergilemesi ve Damga Vergisi Sorunsalı

Dr. Öğr. Üyesi Funda KARAKOYUN

Kamu Denetçiliği Kurumu Kararlarının...

Bireysel Emeklilik Sisteminin...

Futbolcuların Ücret Gelirlerinde...

Gig Ekonomisinde...

ISSN 1300-8951

ULAKBİM

“ 1980 Sonrası Türkiye'nin Kamu Mali Yapısı ve Mali Performans Göstergelerindeki Değişmelerin İncelenmesi*

*Dr. Öğr. Üyesi Sami BUHUR***

ÖZET

1980'li yıllara gelindiğinde küresel boyuttaki değişimler Türkiye'nin de mali ve iktisadi yapısı üzerinde etkili olmuştur. Neoliberal politikaların etkili olduğu bu yıllarda devletin küçültülmesine yönelik olarak kamu harcamaları ve bütçe büyüklüklerinde de önemli değişimler yaşanmıştır.

Türkiye'nin 1990'lı yıllar boyunca yaşadığı mali istikrarsızlık ve denetimden uzaklaşması kamu mali yapısı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu durum özellikle faiz giderlerinin bütçe içerisindeki payının artmasına neden olmuştur. 2000'li yıllarda bu durumun ortadan kaldırılması için çeşitli mali ve iktisadi önlemler alınmıştır.

Bu çalışmada, ilk önce dünya genelinde yaşanan mali ve iktisadi değişimlerin Türkiye üzerindeki etkileri ortaya konulmuştur. Buna yönelik olarak önce küresel boyuttaki değişimler ve ardından Türkiye'nin kamu mali yapısı üzerindeki etkileri incelenecektir. Çalışmanın sonunda Türkiye'deki mali ve iktisadi önlemlerin olumlu sonuçlar ortaya çıkardığı anlaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Mali Yapısı, Bütçe, Faiz Giderleri, Mali Disiplin.

JEL Sınıflandırması: H11, H61, H50, H62.

* Hakemli makaledir.

** Balıkesir Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü

POST - 1980 INVESTIGATION OF CHANGES IN TURKISH PUBLIC FISCAL STRUCTURE AND FISCAL PERFORMANCE INDICATORS

ABSTRACT

When the 1980s to changes in the global point size has also been effective on fiscal and economic structure of Turkey's. In the years when neoliberal policies were effective, there were significant changes in public expenditures and budget sizes in order to reduce the state.

Turkey's of distancing from the fiscal instability and inspection that lived through 1990s has created a negative impact on public fiscal structure. This situation especially has led to an increase in the share of interest expense budget. In the 2000s, various fiscal and economic measures were taken to eliminate this situation.

In this study, first of all in the worldwide fiscal and economic changes effect on Turkey was demonstrated. For this purpose, before changes in the global dimension, then the effects on Turkey's public fiscal structure will be examined. It will be understood that the end of the study revealed positive results of the fiscal and economic measures in Turkey.

Keywords: Public Fiscal Structure, Budget, Interest Expenses, Fiscal Discipline.

JEL Classification: H11, H61, H50, H62.

GiRiŞ

1980 sonrası küresel boyutta iktisadi ve mali anlayışta gözle görülür değişimler yaşanmıştır. Neoliberalizmin etkili olduğu bu yıllarda, devletin küçültülmesi, özelleştirme, deregülasyon politikaları ve mali disiplin olgusu hakim görüş haline gelmiştir.

Türkiye’de 24 Ocak 1980 Kararları’nda da bu değişimin etkilerini görmek mümkündür. Bu kararlarla serbestleşme, ekonominin dışa açılması ve devletin ekonomik hayattaki payının azaltılmasına yönelik bir dizi önlemler alınmıştır. 1994 yılında yaşanan mali ve iktisadi kriz ve ardından alınan 5 Nisan Kararları ile kamu kesimi açıklarının azaltılması ve mali disiplini sağlamaya yönelik düzenlemeler hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu kararların tam olarak uygulanmadığı görülmüştür.

1990’lı yıllar boyunca kamu mali yönetimindeki disiplinsizlik ve kamu kaynaklarının verimsiz kullanılması bütçe açıklarını artırmıştır. Bu durum beraberinde kamu borç yükünün artmasına ve bütçeden faiz giderlerine ayrılan payın yükselmesine neden olmuştur. Bu dönemde alınan önlemler kamu açıklarının büyümesinin önüne geçememiş, bütçe üzerindeki faiz yükü daha da artmıştır. Sonuçta 2000 – 2001 Krizleri kaçınılmaz olarak yaşanmıştır.

1. 1980’LERE GELİNDİĞİNDE KÜRESEL BOYUTAKİ GELİŞMELER

Klasik iktisadi Anlayış piyasaların kendi haline bırakılması gerektiği ve devletin müdahale etme-

mesi gerektiği fikrini savunmaktadır. Ancak eksik istihdam ve ekonomide yaşanan daralma ve Birinci Dünya Savaşının yıkıcı etkileri 1929 Ekonomik Bunalımının ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹ 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve özellikle 1950’li yıllardan itibaren piyasa başarısızlıkları olarak da ifade edilen kavram ön plana çıkmıştır. Buna göre, piyasalar kendi haline bırakıldığında tam ve etkin kaynak dağılımını gerçekleştiremezler. Diğer bir ifade ile piyasalar bazı mal ve hizmetleri gereğinden fazla bazılarını da eksik üretebilmektedirler.²

Ancak 1980’lerden itibaren piyasa başarısızlığı kavramı yerini hükümet başarısızlıkları olgusuna bırakmıştır. Hükümetlerin piyasadaki başarısızlığı önleme yönündeki müdahaleleri kaynak kullanımında ve dağılımında etkinsizliğe neden olmaktadır. Bunun belli başlı sebepleri arasında; bürokratik hizmetlerin verimsiz olması, kamunun müdahale alanlarının genişlemesi sonucu bürokratik maliyetlerin arttırması, bürokrasinin yenilikten uzak ve gelişmeye açık olamaması, büyüyen kamu ekonomisinde israf, yolsuzluk ve rant kollama faaliyetlerinin artması sayılabilir.³

1980’lerden sonra küresel boyutta etkisini gösteren Neoliberal Anlayışa göre; devletin ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisinin belli bir düzene sokulması ve piyasaların tekrar etkin bir şekilde işletilmesi gerekmektedir.⁴ Bu tarihlere kamulaştırmaların iyi yürütülmemesi, KiT’lerin iyi yönetilememesi, rant kollama, rüşvet ve yolsuzlukların baş göstermesi, kamu işletmelerinin ciddi mali açıklar ve borçlanmaya sürüklenmesi gibi nedenler Neoliberalizmin etkili olmasının önünü açmıştır.⁵

Washington Uzlaşısı’nda⁶ da desteklenen Neoliberal Anlayış küresel boyutta birçok ülkenin iktisadi ve mali politikalarına yön vermede etkili olmuştur.⁷ Bu anlayışta, özelleştirme, serbestleşme, deregülasyon ve mali disiplin gibi olgular ön plana

1 Erhan Duman, Krizlerin Anatomisi: 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Kriz’in Karşılaştırılması, Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 50 – 63.

2 Tayfun Moğol, Kamu Maliyesinin Görevleri, Kamu Maliyesi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Editör: Nezir Varcan, Tufan Çakır, 2006, s. 24.

3 Mustafa Durmuş, Kamu Ekonomisi, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2008, s. 91 – 96.

4 Boas T., Gans-Morse J. Neoliberalism: From New Liberal Philosophy to Anti-Liberal Slogan, Studies in Comparative Economic Development 44(2), 2009, s. 137-161 and David, Harvey, A Brief History of Neoliberalism, London: Oxford University Press, 2005, p. 152 – 221.

5 Duran Bülbül, Turgay Bozoğlu, Serbest Piyasa Ekonomisine Yeni Düzen: Mali Kural, Vergi Dünyası Dergisi, Mart 2011, Sayı 355, 2011, s. 16-19.

6 Washington Uzlaşısı, 1980’lere gelindiğinde Neoliberal Anlayışa uygun olarak ortaya çıkan, piyasaların hakimiyetini önemseyen, serbest ticaret, deregülasyon, mali disiplin, özelleştirme ve devletin küçültülmesine yönelik fikirlerin öne çıktığı anlayıştır. (Yıldırım, Cengizhan, Birinci ve ikinci Nesil Washington Uzlaşması: Neoliberal İktisat Politikalarının 1980’den Sonraki Evrimi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Güz 2011, Cilt:7, Yıl:7, Sayı:2, 7: s. 1-23).

7 Dani Rodrik, Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? A Review of the World Bank’s Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform, Journal of Economic Literature, XLIV, 2006, p. 973-987

çıkılmaktadır.⁸ Washington Uzlaşması veya Washington Konsensüsü, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, ABD Hazine Bakanlığı tarafından ülkelere tavsiye ettikleri ortak iktisat politikalarını ifade eder. Daha sonra bu uzlaşmaya Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Merkez Bankası da katılmıştır.⁹

Önceleri borç krizi içindeki Latin Amerika ülkeleri için geliştirilmiş ancak daha sonra tüm gelişmekte olan ülkeler için önerilir hale gelmiştir. 1978 yılında ilan edilen ve 1980'li yıllarda Neo-Liberalizm rüzgarının da etkisi ile şekillenen bu düşünce 1997 yılında yaşanan Asya Krizi ve 2008 Küresel Mali Kriz'den sonra ciddi şekilde eleştirilmiş ve 2. Washington Uzlaşması adı altında yeni fikirler ortaya atılmıştır.¹⁰

2. 1980 SONRASI TÜRKİYE'NİN KAMU MALİ YAPISI

2.1. 1980 – 1999 Arası Türkiye'nin Mali Durumunun Değerlendirilmesi

Yukarıda bahsi geçen küresel boyuttaki gelişmeler, Türkiye'nin mali ve iktisadi yapısında etkili olmaya başlamıştır. Neoliberal politikaların Türkiye'deki yansıması 24 Ocak Kararları şeklinde ortaya çıkmıştır.¹¹ 24 Ocak Kararlarının ana ekseninde; ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik olarak enflasyonu kontrol altına almak, bütçe açıklarını ve ödemeler dengesi açıklarını azaltmak, sıkı maliye ve para politikalarını hayata geçirmek gibi önlemleri içermektedir. Deregülasyon politikaları çerçevesinde özelleştirme, serbestleşme, devletin küçültülmesi yönünde kararlar alınmıştır.¹² 24 Ocak Kararları, döviz dar boğazını ve dış borç tıkanıklığını aşmak, ekonomiyi dışa açmak, ihracatı teşvik etmek, turizm ve işçi gelirlerini arttırmak gibi önemli hedefler ortaya koymuştur.¹³

Ancak yukarıda bahsi geçen kararlar tam anlamıyla hayata geçirilemediği için, Türkiye'nin mali ve iktisadi yapısında 1990'lardan itibaren ciddi sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Bu tarihlerde Türkiye'nin kamu mali yapısında ortaya çıkan belli

başlı sorunlar arasında şunlar sıralanabilir:

- Kamu harcamaları artmıştır,
- Sosyal güvenlik sistemi ve kamu iktisadi teşebbüslerinin açıkları sürekli olarak bütçeden finanse edilmiştir,
- Yerel yönetimlerin sorumsuz ve sınırsız borçlanması bütçe dengelerinin bozulmasına neden olmuştur,
- Hazinesinin iç ve dış borç yükünün artmasına bağlı olarak bütçeden faiz giderlerine aktarılan pay her geçen gün artmaya başlamıştır,
- Bürokrasinin aşırı genişlemesi, gereksiz harcamaları, siyasi yapıda ortaya çıkan yozlaşma, rant kollama, rüşvet vb. hususlar kamu mali yapısının dengesini bozmuştur.

Yukarıda bahsi geçen sorunları gidermeye yönelik olarak 5 Nisan 1994 Kararları alınmış ve topluma ilan edilmiştir. Bu kararların ana ekseninde; ödemeler dengesinin düzeltilmesi, döviz kuru ve fiyatların dengelenmesi, bankacılık sisteminin güçlendirilmesi, uluslararası piyasalarda güvenin tekrar ihdas edilmesi, kamu mali yönetiminde istikrarın sağlanması gibi hususlar yer almaktadır.¹⁴

Ancak 5 Nisan Kararları'nın hayata geçirilmesinde tam olarak başarı sağlanamamıştır. Bu dönemde IMF ile yapılan Stand-By Antlaşması'nda ön görülen mali ve iktisadi önlemler hayata geçirilememiştir. Aşağıdaki tabloda 1980 ile 1999 tarihleri arasında bütçe dengesi görülmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, 1980 yılından itibaren gelir - gider dengesinde bütçeler sürekli açık vermektedir. Özellikle 1994 yılından itibaren bütçe açıklarının GSYH'ye oranı artma eğilimindedir.

8 International Monetary Fund (IMF), Fads and Fashion in Economic Reforms: Washington Consensus or Washington Confusion? <https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/Naim.HTM>, (Erişim Tarihi: 31.01.2019).

9 John Williamson, The Washington Consensus and Beyond, Economic and Political Weekly, 2000, 38(15), p. 1475-1481.

10 Yelda Tekgül, M. Fatih Cin, Neoklasik Paradigma Olarak Washington/Post Washington Uzlaşmasının Yükselişi Ve Düşüşü: Post-Keynesyen Alternatif Yaklaşım, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 24, Sayı 2, 2015, s. 247-262.

11 Bülbül, Bozoğlu, 2011, 16 – 19.

12 Mustafa Sakal, Anayasal Bütçe Reformunun Esasları, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2003, s. 99.

13 Macit İnce, Devlet Borçları ve Türkiye, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2001, s. 216.

14 Üzeyir Aydın, Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Yaşanan Ekonomik Krizlerin Analizi, izmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003, s. 135.

Tablo 1: Bütçe Giderleri / Gelirleri ve Bütçe Dengesi (1980 - 1999)

Yıl	GİDERLER (BİN TL)	GELİRLER (BİN TL)	BÜTÇE DENGESİ (BİN TL)	GSYH (BİN TL)	BÜTÇE DENGESİ / GSYH
1980	1.148	988	-159	7.031	-2,3
1981	1.633	1.536	-97	10.621	-0,9
1982	1.765	1.622	-143	14.104	-1,0
1983	2.915	2.696	-219	18.693	-1,2
1984	4.278	3.770	-508	29.570	-1,7
1985	6.493	5.980	-513	47.177	-1,1
1986	8.311	7.154	-1.158	68.663	-1,7
1987	12.791	10.445	-2.346	100.445	-2,3
1988	21.446	17.587	-3.859	173.709	-2,2
1989	38.871	31.369	-7.502	305.579	-2,5
1990	68.355	56.573	-11.782	528.369	-2,2
1991	132.401	99.085	-33.316	847.032	-3,9
1992	225.398	178.070	-47.328	1.469.755	-3,2
1993	490.438	357.333	-133.105	2.664.116	-5,0
1994	902.454	751.615	-150.839	5.200.119	-2,9
1995	1.724.194	1.409.250	-314.944	10.434.647	-3,0
1996	3.961.308	2.727.958	-1.233.350	19.857.343	-6,2
1997	8.050.252	5.815.099	-2.235.153	38.762.506	-5,8
1998	15.614.441	11.811.065	-3.803.376	70.203.147	-5,4
1999	28.084.685	18.933.065	-9.151.620	104.595.916	-8,7

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü - Bütçe Büyüklükleri ve Bütçe Gerçekleşmeleri, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4461/butce-gider-gelir-gerceklesmeleri-1924-2012.html>, (Erişim: 01.11.2018)

1997 - 1998 yıllarında yaşanan Asya Krizi, Türkiye'nin dış ticaret dengesi üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.¹⁵ Diğer taraftan 17 Ağustos Marmara Depremi de mali yapı üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. IMF ile yapılan 17. Stand - By Anlaşması ile mali ve iktisadi istikrar sağlanmaya çalışılsa da programa uygun hareket edilememiştir. Bu dönemde IMF ile yapılan Stand - By Anlaşmalarında ana eksen faiz dışı fazla hedefi üzerinde odaklanmaktadır. Örneğin, 1994 Krizinden sonra IMF ile yapılan Stand - By Anlaşmasında faiz dışı fazla hedefi % 6,5 olarak belirlenmiştir.¹⁶

Türkiye'nin 1990'lı yıllar boyunca yukarıda sayılan nedenlere dayalı olarak finansman ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu durum kamu borçlarının ve buna bağlı olarak bütçeden faize ödenen mikta-

rın artmasına neden olmuştur. Bu dönemde alınan devlet borçlarının vadelerinin çok kısa olması, faizlerinin bütçe içerisindeki payının her yıl daha da artması, bütçe açıklarının büyümesine neden olmuştur. Bütçe açıklarının bu şekilde GSYH içerisindeki payının büyümesi, ertesi yıl bütçelerinin hazırlanmasında da belirleyici olmuştur.

Aşağıdaki tabloda, bütçe giderlerinin dağılımı gösterilmektedir. Faiz ödemelerinin bütçe içerisindeki payı 1991 - 2003 yılları arasında yaklaşık iki kat artarak % 50 seviyesine ulaşmıştır. Bunun önemli bir kısmını iç borçlar için ödenen faizler oluşturmaktadır. Bu tablonun ortaya çıkmasında yukarıda sayılan faktörler önemli ölçüde etkili olmuştur.

¹⁵ İstanbul Ticaret Odası (İTO), Asya Krizi, Uzakdoğu Finans Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, İstanbul, İMKB Araştırma Müdürlüğü, 1998. S. 17.

¹⁶ Hazine ve Maliye Bakanlığı, Stand - By Antlaşmaları, 2018, <https://www.hazine.gov.tr/arama->, Erişim Tarihi: 22.12. 2018.

Tablo 2: Bütçe Giderlerinin Bütçe içerisindeki Payı (%) (1991 – 2003)

	CARI		YATIRIM	TRANSFERLER						TOPLAM
	PERSONEL	DiĞER CARI		İÇ BORÇ FAİZİ	DIŞ BORÇ FAİZİ	TOPLAM FAİZ ÖDEMELERİ	SOSYAL GÜVENLİK	DiĞER TRANSFERLER	TOPLAM TRANSFER	
1991	38,7	10,2	14,5	14,1	6,4	20,4	1,8	14,4	36,6	100,0
1992	37,2	8,5	14,4	12,8	5,4	18,2	1,2	20,5	39,9	100,0
1993	41,7	9,0	14,5	13,6	4,3	17,9	1,8	15,1	34,7	100,0
1994	34,6	7,3	11,7	18,9	4,9	23,7	2,2	20,4	46,4	100,0
1995	30,3	8,2	8,5	25,8	7,2	33,1	3,8	16,1	53,0	100,0
1996	29,1	8,3	6,0	27,6	5,8	33,4	6,3	16,9	56,6	100,0
1997	24,6	7,9	6,4	33,6	4,2	37,8	8,5	14,8	61,1	100,0
1998	25,8	8,9	8,0	24,6	3,7	28,3	9,4	19,7	57,4	100,0
1999	24,8	8,4	6,4	36,1	3,5	39,6	9,0	11,9	60,4	100,0
2000	24,6	8,1	5,5	35,0	3,2	38,2	9,8	13,9	61,8	100,0
2001	21,4	7,8	5,3	40,2	3,5	43,8	7,1	14,7	65,6	100,0
2002	18,9	6,5	5,1	46,5	4,4	51,0	6,3	12,2	69,5	100,0
2003	20,0	6,9	6,0	40,5	4,4	44,8	9,7	12,6	67,2	100,0

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü – Bütçe Büyüklükleri ve Bütçe Gerçekleşmeleri, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4461/butce-gider-gelir-gerceklesemeleri-1924-2012.html>, (Erişim Tarihi: 01.11.2018)

Diğer taraftan personel harcamaları 1993 yılında % 41,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. izleyen yıllarda personel giderlerinde düşme yaşanmıştır. 1990'lı yıllar boyunca göze çarpan önemli bir diğer husus ise yatırım harcamalarıdır. Yatırım harcamalarının bütçe¹⁷ içerisindeki payı 1991 yılında % 14,5 iken izleyen yıllarda önemli ölçüde düşmüştür. Türkiye'nin ödemekle yükümlü olduğu borçların ve faiz ödemelerinin bütçe içerisindeki payının sürekli olarak artması, yatırım harcamalarının payını düşürmüştür. Devlet iç borçlanma senetlerine bu denli yüksek miktarda faiz ödenmesi rant ekonomisinin güçlenmesini sağlamıştır.¹⁸

1990'lı yıllar boyunca önemli sayılabilecek gelişmelerden birisi de kamu harcamalarının GSYH içerisindeki payının artmasıdır. Bilindiği üzere kamu sektörünün ekonomide ne kadarlık bir paya sahip olduğunu ölçen temel rasyo, bütçe harcamalarının GSYH içerisindeki payıdır. Bu durum aşağıdaki tablodan da anlaşılmaktadır. Tablo 3'de de görüldüğü üzere, 1990 yılında % 17,2 olan bu oran on yıl gibi kısa bir süre içerisinde iki katına ulaşmıştır.

Tablo 3: Konsolide Bütçe Harcamalarının GSYH Payı (1990-1999)

YILLAR	KONSOLİDE BÜTÇE HARCAMALARI / GSYH (%)
1990	17,2
1991	20,9
1992	20,4
1993	24,6
1994	23,2
1995	22,0
1996	26,4
1997	27,4
1998	29,2
1999	35,9

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığının verilerinden hareket edilerek tarafımızca oluşturulmuştur.

Kamu harcamalarının bu denli artması Alman iktisatçı A. Wagner'in iddia ettiği gibi kamu sektörünün büyümesi ve devlet faaliyetlerinin artışı-

¹⁷ ilgili dönemde bütçe ile ifade edilen konsolide bütçedir. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile bütçeler yeniden tanımlanmıştır.

¹⁸ Eliakim Katz, Jacop Rosenberg, Bütçe Tahsislerine Yönelik Rant Kollama Faaliyetleri: Yirmi Ülkeye İlişkin Veriler, Public Choice, Vol. 60 No: 2, çev. Mustafa Sakal, Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 7, Sayı: 2, s. 315

dan kaynaklandığını¹⁹ ifade etmek oldukça güçtür. Bunun en önemli sebepleri arasında, kamu mali yönetiminde popülist politikalar, kamu iktisadi teşebbüslerinin, yerel yönetimlerin ve sosyal güvenlik kuruluşlarının sürekli açık vermesi ve bunun bütçeden finanse edilmesi, alınan iç ve dış borçların yatırımlarda değil de borç faiz ödemelerinde kullanılması, siyasi yatırım eğilimi, kamu kaynaklarının israfı vd. nedenlerdir.

2.2. 2000 Yılı Sonrası Türkiye'nin Mali Durumunun Değerlendirilmesi

Türkiye'nin 1990'lı yıllar boyunca yaşadığı ve içinde bulunduğu mali sorunlar aşağıda sıralanmaktadır:

- Mali disiplinsizlik,
- Yüksek kamu borcu,
- Kamu harcamalarında yaşanan savurganlık,
- Kamu kaynaklarının yanlış ve verimsiz alanlarda harcanması.

Ardından yaşanan 2000-2001 Ekonomik Krizi, Türkiye'de mali disiplinin sağlanmasını ve mali

reformun hayata geçirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu krize gelindiğinde Türkiye'nin mali kaynaklarının tükendiği, yeni borçlanmaya gidilmesinin zor olduğu hatta mevcut borçlarının çevrilmesinin güçleştiği anlaşılmıştır.²⁰

Yukarıda bahsi geçen sorunlara yönelik olarak IMF ile Stand- By Anlaşmalarına daha fazla önem vermeye başlanmıştır. 1999 yılında on yedincisi, 2002'de on sekizinci ve 2005 yılında on dokuzuncu Stand-By Anlaşmaları düzenlenmiştir. Stand-By Anlaşmalarının temel çerçevesini mali istikrarı sağlamaya yönelik olarak kamu borç yükünün hafifletilmesidir. Özellikle 2002 yılında imzalanan 18. Stand- By Antlaşması ile faiz dışı fazla hedefi²¹ % 6,5 seviyesinde belirlenmiştir.²²

Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin bütçe dengesi ve faiz dışı fazla ile ilgili rakamları yer almaktadır. Faiz dışı fazlaya sadece 2005 yılında % 6 ile ulaşılmış olsa da izleyen yıllarda bu rakam düşme eğilimine girmiştir. Bütçe açığının GSYH içerisindeki payı ise yıllar itibarıyla düşme eğilimindedir. 2001 yılında 11,9 oranıyla en yüksek seviyesine ulaşan bu oran, izleyen yıllarda düşmüştür.

Tablo 4: Bütçe Büyüklükleri ve Faiz Dışı Denge (2000 – 2017), TL

YILLAR	BÜTÇE GİDERİ	BÜTÇE GELİRİ	BÜTÇE AÇIĞI	FAİZ DIŞI DENGE	BÜTÇE AÇIĞI / GSYH (%)	FAİZ DIŞI DENGE / GSYH (%)
2000	51.344	38.229	13.115	7.309	7,9	4,4
2001	86.972	58.416	28.556	12.482	11,9	5,2
2002	119.604	79.420	40.184	11.544	11,5	3,3
2003	141.248	101.040	40.208	18.319	8,8	4,0
2004	152.093	122.964	29.128	27.363	5,2	4,9
2005	159.687	152.784	6.903	38.777	1,1	6,0
2006	178.126	173.483	4.643	41.320	0,6	5,4
2007	204.068	190.360	13.708	35.045	1,6	4,2
2008	227.031	209.598	17.432	33.229	1,8	3,5
2009	268.219	215.458	52.761	*	5,5	0
2010	294.359	254.277	40.081	8.217	3,6	0,7
2011	314.607	296.824	17.783	24.448	1,4	1,9
2012	361.887	332.475	29.412	19.004	2,1	1,3
2013	408.225	389.682	18.543	31.443	1,2	2,0
2014	448.752	425.383	23.370	26.544	1,3	1,5
2015	506.305	482.780	23.525	29.479	1,2	1,5
2016	583.689	554.431	29.258	20.989	1,4	1,0
2017	645.124	630.349	47.373	9.339	1,6	0,3

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü – Bütçe Büyüklükleri ve Bütçe Gerçekleşmeleri, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4461/butce-gider-gelir-gerceklesmeleri-1924-2012.html>, (Erişim Tarihi: 01.11.2018)

19 Thomas E. Borcherding, The Causes Of Government Expenditure Growth: A Survey of the U.S. Evidence, Journal of Public Economics, Volume 28, Issue 3, 1985, p. 359 – 382.

AB'ye aday ülke konumunda olan Türkiye'nin bütçe açıkları % 1 civarında seyretmektedir. Oysa Maastricht Antlaşması ile ortaya konulan mali istikrar kriterlerinde bütçe açığının GSYH'ye oranı en fazla % 3 olarak belirlenmiştir.²³ Bu durum, Türkiye'nin son dönemlerde mali istikrarı sağlamada başarı sağladığını göstermektedir.

Türkiye'nin doksanlı yıllar boyunca yaşadığı mali sorunlarını aşmaya yönelik olarak 2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı hazırlanmış ve kamuoyu ile paylaşılıp uygulamaya geçilmiştir. Bu programın ana hedefleri arasında; mali sektörün yeniden yapılandırılması, devletin şeffaflığının artırılması ve kamu finansmanının güçlendirilmesi, ekonomide rekabetin ve etkinliğin artırılması, sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi gibi hususlar sayılabilir. Enflasyonla mücadele programı çerçevesinde alınan önlemler doğrultusunda 2004 yılından itibaren enflasyon rakamları tek haneli rakamlara indirilmiştir.²⁴

Diğer taraftan 2004 yılından itibaren AB ile tam üyelik konusunda müzakerelere başlaması ve buna yönelik olarak uyum yasalarının çıkarılması, kamu mali yönetiminde olumlu yönde değişim sağlamıştır. Örneğin, 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 2006 yılından itibaren yürürlüğe girmesi bu sürecin bir göstergesidir.

Yukarıda bahsi geçen önlemler bütçe içerisindeki büyüklüklerin dağılımında da değişiklik yaratmıştır. Bunun en belirgin göstergesi faiz giderlerinin bütçe içerisindeki payıdır. 2004 yılında % 40,1 düzeyinde olan bu oran yıllar içerisinde düşmüştür. Aşağıdaki tabloda bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bütçeden faiz için ödenen payın düşmesi, bütçenin diğer kalemlerine ayrılan payların artmasını sağlamaktadır.

Tablo 5: Faiz Giderlerinin Bütçe içerisindeki Payı (%) (2004 - 2017)

YILLAR	FAİZ HARCAMALARI
2004	40,1
2005	31,3
2006	25,8
2007	23,9
2008	22,3
2009	19,8
2010	16,4
2011	13,4
2012	13,4
2013	12,2
2014	11,1
2015	10,5
2016	8,6
2017	8,4

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığının verilerinden hareket edilerek tarafımızca oluşturulmuştur.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 6), genel yönetim borç stoku ve GSYH'ye oranları yer almaktadır. Bu oran 2001 yılında % 76 seviyelerinde iken 2017 yılı sonunda % 29 seviyesine gerilemiştir. Bu tablonun ortaya çıkmasında yukarıda da bahsedildiği üzere, mali disiplin olgusunun kamu mali yönetimine yerleştirilme isteği ve buna yönelik uygulamaya konulan çeşitli yasal düzenlemelerdir.

20 Sami Buhur, Türkiye'nin 1980 Sonrası Mali Göstergelerinin Mali Kural Bağlamında incelenmesi ve Analizi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye ABD, Doktora Tezi, 2014, s. 93 - 94.

21 Faiz dışı fazla veya faiz dışı denge kavramı kısaca, bütçe gelirlerinden faiz hariç bütçe giderlerinin çıkarılması ile elde edilir.

22 Hazine ve Maliye Bakanlığı, Stand - By Anlaşmaları, 2018, <https://www.hazine.gov.tr/arama->, Erişim Tarihi: 22.12. 2018.

23 European Commission, Convergence Criteria For Joining, Çevrimiçi https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/enlargement-euro-area/convergence-criteria-joining_en, Erişim Tarihi: 05. 01. 2019).

24 Abdulkadir Işık, Mustafa Sakal, Metin Meriç, Anayasal İktisat Teorisi ve Mali Kurallar: Türkiye'de Uygulanabilirliği, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı: 2, 2010, s. 16.

Tablo 6: Genel Yönetim Borç Stoku ve GSYH'ye Oranları (Milyar TL)

YILLAR	GENEL YÖNE- TİM İÇ BORÇ STOKU	GENEL YÖNE- TİM DIŞ BORÇ STOKU*	GENEL YÖNE- TİM TOPLAM BORÇ STOKU	AB TANIMLI BORÇ STOKU	AB TANIMLI BORÇ STOKU / GSYH (%)
2001	123,9	58,4	182,3	186,7	76,1
2002	152,2	95,8	248,0	258,9	72,1
2003	198,0	90,7	288,7	307,7	65,7
2004	228,9	94,0	322,9	333,1	57,7
2005	250,1	88,3	338,3	342,0	50,8
2006	256,6	95,1	351,7	352,6	44,7
2007	260,7	79,6	340,3	336,0	38,2
2008	282,3	108,5	390,8	379,1	38,1
2009	338,7	115,2	453,9	437,5	43,8
2010	361,2	125,7	486,9	464,0	40,0
2011	377,9	156,3	534,1	507,5	36,4
2012	396,8	152,2	549,0	512,1	32,6
2013	416,4	190,2	606,6	565,9	31,3
2014	429,3	204,3	633,6	585,7	28,6
2015	456,8	245,3	702,2	643,0	27,5
2016	490,7	300,6	791,3	732,8	28,3
2017	596,5	358,0	954,6	885,6	29,6

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı. Avrupa Birliği Tanımlı Genel Yönetim Borç Stoku, <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, (Erişim Tarihi: 13.12.2018)

* Dönem sonu ABD Doları döviz alış kuru ile TL'ye çevrilmiştir.

1990 yıllar boyunca yaşanan mali disiplinsizlik, kamu kaynaklarının israf edilmesi, kamu harcamalarının gereksiz boyutlarda büyümesi, faiz harcamalarının bütçe içerisindeki payının büyümesi, 2000 yılından sonra çeşitli önlemler alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu tarihlerden itibaren uygulamaya geçirilen enflasyon hedeflemeleri ve kamu mali yönetiminde mali saydamlık, hesap verilebilirlik ve mali disiplin ilkelerinin uygulanmaya çalışılması genel yönetim borçlarının GSYH'ye içerisindeki payının da önemli ölçüde düşmesine neden olmuştur.

Kamu mali gelirleri içerisinde en önemli pay şüphesiz vergi gelirleridir. Bu oran ülkeden ülkeye ve yıllar itibarıyla değişim gösterse de toplam kamu gelirleri içerisinde vergilerin payı % 75 - % 90 civarlarında seyretmektedir.²⁵ Aşağıdaki tabloda (Tablo 7), vergi gelirlerinin dağılımına yer verilmiştir. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere gelir ve kazançlar üzerinden alınan mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerden daha düşük seviyededir.

Tablo 7: Vergi Gelirlerinin Dağılımı (%)

	GELİR VE KAZANÇ ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER	MÜLKİYET ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER	DAHİLDE ALINAN MAL VE HİZMET VERGİLERİ	ULUSLARARASI TİCARET VE MÜAMELE ALINAN VERGİLER	DAMGA VERGİSİ	HARÇLAR	DİĞER VERGİLER	TOPLAM
2004	31,65	1,59	43,39	18,80	2,19	2,52	-0,14	100,00
2005	30,54	2,20	44,11	18,24	2,13	2,74	0,03	100,00
2006	29,20	2,27	43,21	20,05	2,29	2,88	0,11	100,00
2007	31,54	2,39	41,61	18,96	2,38	3,10	0,03	100,00
2008	32,68	2,43	40,01	19,50	2,35	3,00	0,03	100,00
2009	32,75	2,70	42,41	16,62	2,42	2,76	0,35	100,00
2010	29,12	2,49	43,57	18,77	2,41	3,34	0,29	100,00
2011	29,86	2,47	40,73	21,06	2,55	3,29	0,04	100,00
2012	30,68	2,51	40,84	19,84	2,64	3,46	0,03	100,00
2013	28,44	2,36	41,35	20,93	2,89	3,97	0,07	100,00
2014	30,13	2,33	40,31	20,18	2,93	4,12	0,00	100,00
2015	29,21	2,30	40,97	20,39	2,95	4,16	0,00	100,00
2016	30,41	2,31	41,68	18,79	2,92	3,88	0,00	100,00
2017	29,3	2,35	41,26	19,5	2,93	4,01	0,00	100,00

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı. Bütçe Finansmanı istatistikleri <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, (Erişim Tarihi: 13.12.2018)

Ekonomik ve mali alt yapısı gelişmiş olan ülkelerde gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergilerin toplam gelirler içerisindeki payı daha fazla, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin payı ise nispeten daha azdır.²⁶ Türkiye'nin vergi yapısında yaşanan belli başlı sorunlar önemli ölçüde bir vergi reformuna ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Başta vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılması, vergi denetim mekanizmasının daha etkin işler hale getirilmesi, toplam vergileri içerisinde dolaysız vergilerin payının artırılması, sık sık gündeme gelen vergi aflarının son bulması, mükelleflerin vergi bilincinin geliştirilmesi gibi önlemlerin ve yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Neoliberal politikaların küresel boyutta etkili olduğu 1980'li yıllarda, Türkiye'de de bu anlayışa uygun olarak kamu mali yönetiminde çeşitli kararlar alınmış ve bunların bir kısmı uygulanabilmiştir. Ancak bu kararların uygulamaya geçirilmesinde gözle görülür bir başarı sağlanamamıştır.

Özellikle devletin küçültülmesi, kamu harcamalarının azaltılması, bütçe açıklarının düşürülmesine yönelik 1990'lı yıllar boyunca alınan önlemler

yeterli olmamıştır. 1990'lı yıllar boyunca kamu mali yapısındaki bozulmalar, kamu harcamalarının GSYH içerisindeki payını iki katına çıkarmıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu siyasi problemlerin de böyle bir tablonun ortaya çıkmasında etkili olduğu iddia edilmektedir.

1980 ve 1990'lı yıllar boyunca kamu mali yapısındaki bozulmalar ve mali disiplinden uzaklaşılması, bütçe dengelerini bozmuş devletin daha yüksek miktarda borçlanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu durum 2000'li yıllara gelindiğinde bütçe kaynaklarının neredeyse yarısının faiz giderlerine aktarılmasına neden olmuştur. Artık yürütülmesi neredeyse imkansız hale gelen bu duruma çare bulabilmek amacıyla kamu mali yönetiminde önemli kararlar alınmış ve bunların bir kısmı da hayata geçirilmiştir.

2001 yılında açıklanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile kamu mali yönetiminde bir dizi önlemler paketi kamuoyuna sunulmuş ve uygulamaya geçirilmiştir. IMF destekli mali istikrar programı ve AB üyelik sürecinde kamu mali yönetiminde bazı reformların hayata geçirilmesi ile birlikte, mali performans göstergeleri üzerinde olumlu etkiler

ortaya çıkartmıştır. Bu tarihlerden itibaren bütçe açıklarının GSYH'ye oranı düşmüş, bütçeden faiz giderlerine ayrılan paylar azalmış, kamu mali yönetiminde belli bir istikrar sağlanabilmiştir.

Kamu mali yönetiminde mali reform niteliğinde alınan önlemler ve yasal düzenlemeler, mali disiplin olgusunun yerleşmesine katkıda bulunmuş, kamu harcamalarının GSYH içerisindeki payının düşmesinde etkili olmuştur. Bu durum 1990'lı yıllar boyunca kamu kaynaklarının verimsiz kullanılmasına neden olan faiz harcamalarının bütçe içerisindeki payının önemli ölçüde düşmesine neden olmuştur. Ayrıca genel yönetim borç stokunun GSYH içerisindeki payının yıllar içerisinde düşme eğiliminde olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Arkdoğan, Abdurrahman, Kamu Maliyesi, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, Genişletilmiş 18. Baskı, 2018

Aydın, Üzeyir, Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Yaşanan Ekonomik Krizlerin Analizi, izmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003.

Boas, T., Gans-Morse, J. "Neoliberalism: From New Liberal Philosophy to Anti-Liberal Slogan", Studies in Comparative Economic Development 44(2), 2009.

Borchering Thomas E. "The Causes Of Government Expenditure Growth: A Survey of the U.S. Evidence", Journal of Public Economics, Volume 28, Issue 3, 1985.

Buhur, Sami, Türkiye'nin 1980 Sonrası Mali Göstergelerinin Mali Kural Bağlamında incelenmesi ve Analizi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye ABD, Doktora Tezi, 2014.

Bülbül, Duran, Bozoğlu, Turgay "Serbest Piyasa Ekonomisine Yeni Düzen: Mali Kural", Vergi Dünyası Dergisi, Mart 2011, Sayı 355, 2011.

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Bütçe Büyüklükleri ve Bütçe Gerçekleşmeleri, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4461/butce-gider-gelir-gerceklesmeleri-1924-2012.html>, (Erişim Tarihi: 01.11.2018).

Duman, Erhan, Krizlerin Anatomisi: 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi'nin Karşılaştırılması, Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans

Tezi, 2011, s. 50 – 63.

Durmuş, Mustafa, Kamu Ekonomisi, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2008.

European Commission, Convergence Criteria For Joining, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/enlargement-euro-area/convergence-criteria-joining_en, (Erişim Tarihi: 05. 11. 2018).

Harvey, David, A Brief History of Neoliberalism, London: Oxford University Press, 2005.

Hazine ve Maliye Bakanlığı, Stand – By Antlaşmaları, <https://www.hazine.gov.tr/arama-sonucu?txtSearch=stand%20oby%20antla%C5%9Fmalar%C4%B1>, (Erişim Tarihi: 02.11.2018)

Hazine ve Maliye Bakanlığı. Avrupa Birliği Tanımlı Genel Yönetim Borç Stoku, <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, (Erişim Tarihi: 13.12.2018)

Hazine ve Maliye Bakanlığı. Bütçe Finansmanı istatistikleri <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, (Erişim Tarihi: 13.12.2018)

International Monetary Fund (IMF), "Fads and Fashion in Economic Reforms: Washington Consensus or Washington Confusion?", <https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/Naim.HTM>, (Erişim Tarihi: 31.01.2019).

Işık Abdulkadir, Sakal Mustafa, Meriç Mehtin, "Anayasal İktisat Teorisi ve Mali Kurallar: Türkiye'de Uygulanabilirliği", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı: 2, 2010.

ince Macit, Devlet Borçları ve Türkiye, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2001.

İstanbul Ticaret Odası (İTO), Asya Krizi, Uzakdoğu Finans Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, İstanbul: İMKB Araştırma Müdürlüğü, 1998.

Katz Eliakim, Rosenberg Jacop, "Bütçe Tahsislerine Yönelik Rant Kollama Faaliyetleri: Yirmi Ülkeye İlişkin Veriler," Public Choice, Vol. 60 No: 2, çev. Mustafa Sakal, Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 7, Sayı: 2

Moğol, Tayfun, "Kamu Maliyesinin Görevleri", Kamu Maliyesi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi

Yayınları, Editör: Nezih Varcan, Tufan Çakır, 2006.

OECD, Revenue Statistics, https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/revenue-statistics-1965-2016_9789264283183-en#page18 (Erişim Tarihi: 14.01.2019)

Rodrik, Dani, "Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? A Review of the World Bank's Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform", *Journal of Economic Literature*, XLIV, 2006.

Sakal, Mustafa, *Anayasal Bütçe Reformunun Esasları*, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2003.

Tekgöl Yelda, Cin M. Fatih, "Neoklasik Paradigma Olarak Washington/Post Washington Uzlaşısı'nın Yükselişi Ve Düşüşü: Post-Keynezyen Alternatif Yaklaşım", *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, 2015.

Williamson, John, "The Washington Consensus and Beyond", *Economic and Political Weekly*, 38(15). 2003.

Yıldırım, Cengizhan, Birinci ve ikinci Nesil Washington Uzlaşması: Neoliberal İktisat Politikalarının 1980'den Sonraki Evrimi, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Güz 2011, Cilt:7, Yıl:7, Sayı:2.